

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПРИВАТНОГО ПРАВА
І ПІДПРИЄМНИЦТВА ІМЕНІ АКАДЕМІКА Ф. Г. БУРЧАКА**

**ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
РИНКОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ
ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА**

Збірник наукових праць

Випуск 4

Київ – 2021

УДК 34:338.242](082)

Рекомендовано до друку на засіданні вченої ради Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України (протокол № 6 від 23 червня 2021 року)

Рецензенти:

Пацурія Ніно Бондовна, доктор юридичних наук, професор (Інститут права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, професор кафедри господарського права та господарського процесу)

Малолітнева Веста Костянтинівна, доктор юридичних наук (Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова НАН України», учений секретар)

П 68 **Правове забезпечення ринкових відносин в умовах громадянського суспільства:** збірник наукових праць. Випуск 4. К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України, 2021. 190 с.

ISBN 978-617-7087-95-2

У збірнику представлені наукові доповіді учасників круглих столів, що відбулися 4 березня та 17 травня 2021 р. у Науково-дослідному інституті приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України. Тематика доповідей учасників стосується широкого кола теоретичних та практичних проблем пов'язаних з модернізацією господарського (економічного) законодавства України та оновлення Цивільного кодексу України.

Збірник зацікавить наукових і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів і наукових установ, докторантів та аспірантів, студентів, які вивчають актуальні проблеми цивільного і господарського права та процесу, а також суддів, адвокатів та всіх практикуючих юристів.

УДК 34:338.242](082)

ISBN 978-617-7087-95-2

© Автори, 2021

© НДІ приватного права ім. Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2021

ЗМІСТ

Розділ 1. Обговорення Концепції оновлення Цивільного кодексу України	7
---	----------

Бобкова А. Г., Захарченко А. М.

Пропозиції і зауваження до Концепції оновлення Цивільного кодексу України.....	7
---	---

Резнікова В. В.

Концепція оновлення Цивільного кодексу України та модернізація господарського законодавства.....	12
---	----

Подцерковний О. П.

Концепція рекодифікації цивільного законодавства не має економічного обґрунтування	20
---	----

Вінник О.М.

Роль Господарського кодексу в забезпечення соціального спрямування економіки України.....	24
--	----

Полюхович В.І.

Щодо Концепції оновлення цивільного кодексу України та актуальних завдань по рекодифікації господарського законодавства України.....	28
--	----

Безух О.В.

Щодо Концепції оновлення ЦК України.....	34
--	----

Беляневич О.А.

Концепція оновлення Цивільного кодексу України.....	37
---	----

Дервянко Б.В.

Пропозиції щодо уточнення положень Концепції оновлення Цивільного кодексу України.....	42
---	----

Ілларіонов О.Ю.

Концепція оновлення Цивільного кодексу України: окремі міркування	47
--	----

Ковалишин О.Р.

Правове регулювання господарських відносин: досвід країн Європи та США.....	49
--	----

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО УТОЧНЕННЯ ПОЛОЖЕНЬ КОНЦЕПЦІЇ ОНОВЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Виходячи із назви концепція покликана оновити Цивільний кодекс України (далі – ЦК України). Натомість її автори із самого початку одразу виходять за межі її предмета. § 1.1 починається із пропозиції визнати таким, що втратив чинність, Господарський кодекс України (далі – ГК України). Ще раз – назва концепції – «Концепція оновлення Цивільного кодексу України». Виходячи із положень формальної логіки, на основі аналізу назви впливає, що ця концепція має стосуватися лише ЦК України. Якщо автори пропонують визнати таким, що втратив чинність, ГК України, то тоді їм, як мінімум, слід було якось інакше її назвати. Знову ж таки, виходячи із назви, концепція має запропонувати напрями оновлення ЦК України, а не втрату чинності ГК України чи іншого акту.

Аргументація у § 1.1 на користь скасування ГК України не є переконливою. Так, бездоказово вказується, що положення ГК України «...перешкоджають економічному розвитку України та її реформуванню відповідно до положень Угоди про асоціацію...». І взагалі, концепція виглядає не до кінця вичитаною. Навіть у шойно виділеній у лапки дослівно процитованій частині вислову із § 1.1 є серйозна неточність. Так, використаний займенник «її» не може відноситися до словосполучення «економічному розвитку», оскільки тоді був би використаний займенник «його». Виходить, що займенник «її» відноситься до слова «України». А отже, виходить, що

автори пропонують реформувати саме Україну, тобто державу. В Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони вимога про «реформування України» відсутня. Там термін «реформування» застосовується до наступного: 1) «загальні правові засади для імплементації у сфері державних закупівель» (ст. 152); 2) «статистичної системи» (ст. 358); 3) «системи управління науковою сферою та дослідних установ» (ст. 375); 4) «ринку праці» (ст. 420); 5) «систем вищої освіти» (ст. 431). А отже, або автори не вичитали свою концепцію, оскільки припускаються таких помилок уже на першій її сторінці або це зроблено свідомо і автори мають на увазі саме «реформування України».

Частина перша статті 1 «Відносини, що регулюються цивільним законодавством» ЦК України встановлює, що цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників. А тому ніяк не можуть регулюватися цивільним законодавством відносини у сфері господарювання та корпоративні відносини, в яких переважають публічні інтереси та відсутні відносини рівності, а мають місце відносини управління та підпорядкування. Концепція має спрямовуватися саме на удосконалення регулювання тих відносин, що визначені у статті 1 ЦК України, і в жодному разі не виходити за їхні межі.

У § 1.2 концепції авторами пропонується уточнити сфери, у яких складаються приватноправові відносини. Так, ними пропонується до статті 9 ЦК України додати «сфери соціальної діяльності» – «підприємництво, корпоративну чи інформаційну сфери тощо». У зв'язку із цим, по-перше, слід

вказати, що підприємництво або підприємницька діяльність є частиною господарської діяльності, яка не повинна врегульовуватися нормами цивільного законодавства. До того ж, термін «відносини у сфері господарювання» у статті 9 ЦК України вже є. По-друге, корпоративні відносини в усьому світі регулюються спеціальним корпоративним законодавством, що передбачає досягнення не лише приватних, але і публічних інтересів. Тому корпоративні відносини не можуть регулюватися актом, що покликаний регулювати приватні відносини на засадах рівності. По-третє, автори широко називають «сфери соціальної діяльності», які хочуть додати до предмета регулювання ЦК України, наприклад, «корпоративну чи інформаційну сферу тощо». А отже, пізніше автори зможуть додати до цих сфер будь-які, діяльність у яких врегульована різними галузевими нормативними актами, що не може не насторожувати. А твердження авторів концепції про те, що у названих сферах відносини є приватноправовими за своєю природою та регулюються цивільним законодавством, не є доведеними.

У § 1.3 концепції авторами пропонується у статті 3 ЦК України уточнити та додати принципи. Слід не погодитися із пропозицією щодо заміни принципу свободи договору на принцип свободи правочину. Взагалі термін «правочин», запроваджений у цивільне законодавство України, видається незрозумілим та непотрібним правовій системі України. Цей термін представники школи цивільного права запровадили навіть у Господарський процесуальний кодекс України. Відсутній він у ГК України, де застосовуються зрозумілі для української правової традиції терміни «договір» та «угода». Можливо відсутність цього незрозумілого терміну у ГК України є однією із причин пропозицій авторів щодо скасування чинності ГК України. Термін «правочин» не має

зрозумілого перекладу на російську, англійську та інші мови. Ним лише створюється плутанина у правовій системі України.

§ 1.4 концепції взагалі є нелогічним. Так, спочатку автори пропонують скасувати ГК України, до якого концепція з удосконалення ЦК України не повинна мати ніякого відношення. А після ними вказується, що у зв'язку із скасуванням ГК України слід доповнити статтю 9 ЦК України.

Не можна погодитися із пропозиціями у § 1.8 концепції щодо «закріплення у ЦК України вичерпного переліку організаційно-правових форм юридичних осіб». По-перше, слід не погодитися із самим визначенням. Не може бути «форм юридичних осіб». Юридична особа – це не суб'єкт, а статус, який має певний суб'єкт господарського права (зокрема, суб'єкт господарювання) чи суб'єкт цивільного, адміністративного або іншої галузі права. Цей статус є однією із ознак суб'єкта, поряд із іншими ознаками: наявність назви, адреси, одноосібного чи колегіального керівника, хоча б мінімально необхідного майна, печатки (або декларування її відсутності) та ін. В економічно розвинених демократичних державах світу багато десятиліть як зникли із законодавства та суспільного життя застарілі терміни «юридична особа» та «фізична особа». Ці терміни застосовуються на Російській Федерації та інших пострадянських державах, з якими сучасній Україні не по дорозі у побудові демократичної правової держави. У законодавстві економічно розвинених держав світу застосовуються терміни «компанія» на позначення суб'єкта господарювання або підприємства та «корпорація» на позначення об'єднання підприємств. Громадянин-підприємець або фізична-особа підприємця в економічно розвинених державах найчастіше визначається терміном «комерсант»; суб'єкти підприємницької діяльності або їх

об'єднання визначаються назвою організаційно-правової форми – компанія, концерн, консорціум, холдинг, корпорація тощо. У багатьох державах суб'єкт підприємництва може і не мати статусу юридичної особи. Часто наявність статусу юридичної особи є факультативною ознакою. Не випадково, що раніше це було прописано у декількох редакціях Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність». По-друге, обмеження вибору організаційно-правових форм суб'єктами господарювання або суб'єктами підприємництва сьогодні виглядає ще більшим анахронізмом, ніж застосування термінів «фізична особа» та «юридична особа». Економіка постійно розвивається, з'являються нові види господарської діяльності (наприклад, пов'язані із використанням новітніх комп'ютерних технологій, освоєнням космосу, досягненнями фізики, хімії, інженерії тощо), нові форми спільної господарської та підприємницької діяльності (наприклад, пов'язані із аутсорсингом). Виглядає вірним надання дозволу суб'єктам підприємництва та некомерційним суб'єктам використовувати організаційно-правові форми діяльності, дозволені законодавством або такі, що не суперечать законодавству. Не слід обмежувати потенційних підприємців у виборі організаційно-правової форми організації своєї діяльності.

Так само, недоцільними виглядають пропозиції, наведені у § 1.9 концепції, щодо внесення до ЦК України положень про господарські товариства та скасування чинності спеціальним Законом України «Про господарські товариства». По-перше, такі дії виходять за межі предмета концепції, яка за назвою покликана удосконалити лише положення ЦК України. По-друге, у діяльності господарських товариств превалюють публічні інтереси. А тому більшість відносин, що мають місце у їх діяльності, виходить за межі відносин, визначених у статті 1

ЦК України. А тому такі відносини не підпадають під предмет регулювання ЦК України.

Отже, концепція має опікуватися лише удосконаленням положень ЦК України і не може жодним чином впливати на інші НПА, особливо кодифіковані. Сам ЦК України має удосконалюватися таким чином, щоб містив лише норми, які врегульовують лише особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників. Відносини, в яких поряд із приватними інтересами переслідуються публічні інтереси, відсутня юридична рівність між їх учасниками не можуть врегульовуватися нормами ЦК України. А тому і положення концепції мають бути відредаговані таким чином, щоб відповідали назві – «Концепція оновлення ЦК України».

Ілларіонов О.Ю.

КОНЦЕПЦІЯ ОНОВЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ: ОКРЕМІ МІРКУВАННЯ

Наявність ЦК та ГК в Україні вже є традицією. Навколо взаємодії та взаємозв'язку цих нормативних актів вибудовується судова практика. Якщо і на сьогодні можна констатувати, що з багатьох позицій судова практика ще не є усталеною, і це попри більш як 15 років роботи різних судових інституцій (Верховного Суду України, Верховного Суду, Вищого господарського суду тощо), то що буде у разі скасування ГК та прийняття нової редакції ЦК? Судова система може не витримати такого випробування, а дезорганізація судової практики негативно, перш за все,